

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 1

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – 772 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

<i>Губніцька Валентина Віталіївна</i> ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ...	126
<i>Грунь Олександр В'ячеславович</i> ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВІРТУАЛЬНІЙ РЕАЛЬНОСТІ	128
<i>Дараган Євген Олександрович</i> ВИДИ КОДИФІКАЦІЙНИХ АКТІВ	131
<i>Лисак Станіслав-Юрій Юрійович</i> ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	134
<i>Лисенко Ангеліна Володимирівна</i> НАНОТЕХНОЛОГІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ	137
<i>Odarii Viktor Vitaliiiovych</i> GRAUNDS OF ENFORCEMENT ACTIVITIES	140
<i>Шенцева Ольга Петрівна</i> ДІАЛОГ ТА ЗІТКНЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ В ІНДУСЬКОМУ ПРАВІ	143

СЕКЦІЯ 3. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

<i>Аніщук Ніна Володимирівна</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК НА ВАЖКИХ РОБОТАХ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ	146
<i>Горяга Оксана Вікторівна</i> ЩОДО ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОПНИХ СУДІВ ЯК ФОРМИ НЕДЕРЖАВНИХ СУДІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО.	149
<i>Єфремова Наталя Володимирівна</i> ДИТИНА В ДЖЕРЕЛАХ ПРАВА ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО	151
<i>Корнієнко Ірина Валеріївна</i> ВПЛИВ ВІЗАНТІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЦЕРКОВНОГО ПРАВА КИЇВСЬКОЇ РУСІ	155
<i>Любичанківський Ольгерд-Ілля Ілліч</i> СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК АВСТРІЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	158
<i>Саранчук Олександра Валеріївна</i> ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ВОЛОСНИХ СУДІВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	160
<i>Artur Lis</i> KSIĘGA ELBŁĄSKA JAKO ŹRÓDŁO POZNANIA ŚREDNIOWIECZNYCH ZWYCZAJÓW KARNYCH NA ZIEMIACH POLSKICH.	164
<i>Marzena Dyjakowska</i> PROCES MICHAŁA PIEKARSKIEGO PRZED SĄDEM SEJMOWYM W 1620 R.	167

СЕКЦІЯ 4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

<i>Терлецький Дмитро Сергійович</i> ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ АКТАМИ, ЩО ВИЗНАНІ НЕКОНСТИТУЦІЙНИМИ	172
<i>Афанасєва Мар'яна Володимирівна</i> ПОВОЄННІ ВИБОРИ: ГОЛОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВИБОРЦІВ ЗА КОРДОНОМ	175
<i>Mishina Natalia</i> LA RÉINTÉGRATION DES ENFANTS DÉPORTÉS LORS DES CONFLITS ARMÉS: UN NOUVEAU CHAMP D'ACTION POUR LES AUTORITÉS LOCALES ET RÉGIONALES.	178
<i>Бальцій Юрій Юрійович</i> МІСЦЕ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ЖИТЕЛІВ (ГРОМАДЯН ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ) В СИСТЕМІ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ МІСЦЕВОЇ (ЛОКАЛЬНОЇ) ДЕМОКРАТІЇ УКРАЇНИ	181

СЕКЦІЯ 3.

ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Керівник секції: завідувач кафедри історії держави і права, доктор юридичних наук, професор Аніщук Ніна Володимирівна

Секретар секції: асистент кафедри історії держави і права
Саранчук Олександра Валеріївна

Аніщук Ніна Володимирівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри історії держави і права,
доктор юридичних наук, професор*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК НА ВАЖКИХ РОБОТАХ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

В Україні офіційне обмеження праці жінок на роботах з важкими і шкідливими умовами праці розпочалося за радянської доби у 20-ті роки XX ст. Зокрема, Кодекс законів про працю УСРР 1922 р. не допускав жінок в особливо тяжкі та шкідливі для здоров'я виробництва та підземні роботи. Отже, цей кодекс встановив заборону використання праці жінок в особливо важких і шкідливих для здоров'я виробництвах, на підземних роботах. На виконання цієї норми Постановою Народного Комісаріату Праці СРСР № 53/325 від 24 лютого 1925 р. був затверджений перелік особливо важких і шкідливих робіт, на яких було заборонено працювати жінкам, а постановою Наркомпраці від 4 березня 1921 року – запроваджено граничні норми перенесення ваги для жінок. Зважаючи на витіснення жінок із виробництв, Народний Комісаріат Праці СРСР дав розпорядження від 13 квітня 1925 р., щоб надалі дозволяти працювати жінкам в усіх галузях виробництва, крім тих особливо шкідливих виробництв, де жіноча праця взагалі була заборонена [2].

В 1930-ті – 1940-ті роки розподілу праці на “чоловічу” і “жіночу” не було. Навпаки, ударниць заохочували, а боротьба жінок за свої права та рівні можливості праці і взагалі була складовою частиною радянської ідеології ще з революційного періоду. Наприклад, радянські жінки освоювали професію трактористок, яку раніше вважали “чоловічою”. Умови праці жінок-трактористок регулювалася Постановою Наркомпраці СРСР від 9 травня 1931 р. за № 110 «Про умови праці жінок-трактористок», але навіть ці положення, на зменшення негативних наслідків для здоров'я трактористок майже не виконувалися [2].

Масове залучення жінок у промисловість для важкої фізичної праці в СРСР відбулося між першою (1928-1933) та другою (1933-1937) п'ятирічками. У 1931 р. опубліковано список професій на яких дозволялося використовувати жіночу

працю, а 1938 цей список було розширено. Вже 8.08.1932 Рада народних комісарів СРСР дозволила жінкам працювати в шахтах на підземних роботах. Залучення жінок до добровільної важкої праці було вражаючим: з 1929 по 1935 роки в промисловості їх число зросло з 939 тисяч до понад 2,6 мільйона [1]. У 1943 р. шахтам не окупованої німцями частини СРСР розіслано секретну директиву Наркома вугільної промисловости СРСР В. Вахрушева про використання жіночої праці для видобування вугілля. Ця постанова була продиктована вимогою часу через те, що більшість чоловіків перебували на фронтах Другої світової війни. Тож в роки війни під землею працювало більш як 245 тисяч жінок і вони складали 86 % членів шахтарських бригад [1].

Тяжка фізична праця жінок продовжувалася й після війни, в перші повоєнні роки. Тоді в шахтах до підземних робіт було залучено до 80 % жінок, більш як половину шахтарів складали жінки й на початку 1950-х років. Врешті постановою Ради Міністрів СРСР за № 839 від 13.07.1957 (це через 14 років після завершення війни!) заборонено використання жіночої праці в підземних роботах [1].

В 1960-ті роки XX століття було переглянуто питання щодо залучення жінок до важких робіт, насамперед, заради захисту самих жінок. Проведені тоді дослідження виявили, що надмірні навантаження негативно впливають на стан здоров'я працівниць. Тривожно виглядала і статистика виробничого травматизму. Отже, в 60-ті роки минулого століття в СРСР знову повернулися до обмеження жіночої праці на важких роботах. Так, наприклад, у столиці СРСР у вересні 1963 р. міська рада прийняла рішення про заборону використання жіночої праці на важких роботах та поставила його виконання на особливий контроль. Порошникам загрозувала дисциплінарна відповідальність. Жінок почали скорочувати з важких робіт, а повна ліквідація жіночої праці на важких роботах була передбачена до 1 липня 1964 р. Звільнених працівниць направляли на навчання новим спеціальностям, після чого допомагали знайти нову роботу.

В радянській Україні у 1976 р. було прийнято Кодекс законів про працю, що був спрямований на охорону праці жінок. Слід зазначити, що в СРСР в 1978 р. було прийнято список виробництв, професій і робіт з важкими і шкідливими умовами праці, на яких заборонялося застосування праці жінок. Список містив 456 позицій. Саме цей список (зі змінами від 1987 та 1990 рр.) послужив основою для аналогічних документів у вже незалежних пострадянських державах, у тому числі в Україні.

В незалежній Україні у 90-ті роки XX ст. охорона праці жінок передбачена, зокрема, у Кодексі Законів про працю, Законі “Про охорону праці” від 14 жовтня 1992 р., наказі Міністерства охорони здоров'я України “Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок” від 29 грудня 1993 р. № 256 та ін.

В XXI ст. в незалежній Україні були проведені гендерно-правові реформи, наслідком яких стало скасування заборони жінкам працювати на роботах з важкими умовами праці. Так, Міністерство охорони здоров'я України Наказом № 1254

від 13.10.2017 р. «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 року № 256» скасувало перелік заборонених для жінок професій. У переліку заборонених професій були, зокрема, газозварник, муляр, машиніст екскаватора, водолаз, землекоп [3].

Важливого значення на шляху залучення жінок і дівчат до здобуття професійної кваліфікації за традиційно “чоловічими” професіями в Україні, набула Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11. 2024 № 1302 “Про реалізацію експериментального проекту щодо організації професійного навчання жінок для працевлаштування у сферах, де вони були традиційно недостатньо представлені”.

Таким чином, за радянської доби тривалий час праця жінок офіційно обмежувалася на важких роботах, що обумовлювалося охороною здоров'я жінок, зокрема – їх репродуктивної функції. У незалежній Україні, спершу діяла заборона на використання праці жінок на важких роботах. У ХХІ ст. гендерно-правові реформи сприяли допущенню жінок на роботи з важкими умовами праці, що поклало кінець позитивній гендерній дискримінації, яка до цього часу існувала в нашій державі та розділяла працю на “жіночу” та “чоловічу”.

Список використаних джерел:

1. Боровець Зенон. Рабська праця жінок в СРСР – для тих, хто ще мріє про повернення в СРСР (80 років тому). URL: <https://ukrpohliad.org/blogs/rabska-pratsya-zhinok-v-srsr-dlya-tyh-hto-shhe-mriye-pro-povernennya-v-srsr-80-rokiv-tomu.html>
2. Земзюліна Н. І. Правовий статус працюючих жінок в СРСР: еволюція становлення. URL: <https://gender-ck.inf.ua/articles/pravovij-status-prasyuyuchih-zhinok-v-srsr-evolyuciya-stanovlennya>
3. МОЗ скасувало перелік заборонених для жінок професій. *LB.ua*. 21.12.2017. URL: https://lb.ua/society/2017/12/21/385543_minzdrav_otmenil_perechen.html

Ключові слова: правове регулювання, праця жінок, важкі роботи, гендерно-правові реформи, охорона праці жінок.

Key words: legal regulation, women's work, hard work, gender-legal reforms, women's labor protection.